

OTEVŘENÉ (B)RÁNY TÍCHA

Lydie Romanská

Vánoce

Zpívám u klíčové dírký nebe,
chci spatřit tebe, anděla s modrou čepicí
a zvony v letu k sváteční hostině.

Talíř navíc v prostřené ulici!
Jedlovou vůni na dlaň a ticho namlčené
dovnitř rozeznělé noci...

Země se kolébá, v bocích pohyb Orionu,
anděl mi usnul, píchl se o rybí kost.
U klíčové dírký nebe zpívám na žalost.

Sb. Svlékání z růže 2008

Lydie Romanská

OTEVŘENÉ (B)RÁNY TÍCHA

2016

© Lydie Romanská
Grafika a obálka © Dušan Žárský

ISBN: 978-80-86725-92-5

1. NEVINNOST

Žebrota

J e mi teskno po Štěpánce, říkali jí Štefka, Štěpka, Štěpa... Kosti ji ještě bolí, ještě z ní hledí oči mého tatínka, že jsou sourozenci, by nezapřeli, oči měl nadklenuté nahrubo očnicovým obloukem porostlým ztvrdlým obočím; ještě ji nosí doširoka odkloněné nohy, pohybují se těžce, ale celé to tělo ohnuté jako luk je prodchnuto laskavostí, jakou najdu jen zřídka. Miluje nás bez výhrad, nehledá důvody své lásky, ví...

„Čitaj,“ sekla slovem matka a podala Štefce psaní.

Otevřeným oknem zamečela koza.

„Daňova vyměra, mamó.“

„Hromi jedni, na to oni su. Člověk už něma co do huby, děckam něni co dať, ale daně, ty se musa vyplatit do koruny. A co raz vjac,“ mudrovala stará, zatímco se rukama přehrabávala v železnáku s otrubami.

„Cosi bych zjedla, mamó.“

„Z te stare pajty platit, v zimě je tu jak v morni, v letě horko, seschle dřevo, jak v kurniku tu žijemy a ešče platit musimy, ni, to už možne něni... a to všechno proto, že pry sme blizko cesty, blizko konzumu, že přes dědinu jezdi draha... na Ostravu, baj, dyť pro haviře... a pořad enem jest, jest...“

„Jedla bych.“

„...a pokuj nědaš..., povědali, pry taka lepša dědina sme, ale jest se musí, a co, to už se nikdo něpta.“

„Mamo, mam hlad.“

Štefka nadzvedává poklici na kamenáku.

„...ti navrchu, tym se to dobře robí, peniz maju..., iděm do Foltysa, poč, trochu kobzoli vypytame.“

Mléka ani kapka.

„A jest’?“

„Na gagaly se zajdi,“ zlostně odsekla matka, „chachare jeden, už se to da jest, nic iněho tu něni, tata tež přidu z te đury zofijske hladni.“

„Ešče placky ve špajzu su...,“ zoufale připomněla Štefka.

Dveře se hlučně přibouchly.

„Zežrať bravkum sem vas všeckych měla dať, do přeruna, tu maš, ty něnažranče,“ podala Štefce půl hrubé, tmavé plac-ky, „gagaly se vem do kapsy, migaj!“

Štěpánka utrhla pár zelených jablek, koza zamečela, také jedno chtěla...

Nechtělo se Štěpánce na žebrotu, ze všeho vzejde jenom práce, oplácení, desetkrát víc se odvede. Ale jde, pas fěrtoškem přeštipnutý, rty přimáznuté řízkem červené řepy, mama idu v dluhe sukni schyleni, černe butky jim sotva uvidět. Štefka zrovna tančí, kotník a noha ještě výš běžově šlehá z drobných kvítečků sukně.

S matkou Štěpa moc nenamluví. Číst se nenaučila, ani psát, dělala taky na dole, jako táta, kdysi. S děvčaty je lepší pořízení.

Včera..., na patře...

„Vysoko zaplešť, jak kralovsku korunu,“ žádá Štěpa.

To umí jenom Josefa, trochu si šlape na jazyk, má zaječí pysk, ale česat, to ona umí..., ve stodole zkoušely účesy.

„Vidiš,“ nalistrovala stránku v časopise.

Johaně udělala věnky kolem uší.

„To něsu enem copky, to je umění...,“ hodnotí Johana.

Ale zavolala matka...

Štěpa se zadívala do slunce a teď má v očích zeleno, dívá se do kopřiv na příkopu a napadne ji... Jakasi děvucha, povědali stařenka, byla raz v noci s galanem přichytnuta a za trest musela i s nim příkopy kopat, aby všeci věděli, čeho se dopustila, aby se ju už nikdy nikdo nevzal, o taku děvuchu nikdo nezavadi...

Štěpa se otrásla, mráz po ní přejel, ale hned zas je jí dobře, utrhla svlačec z plotu a do dírky na živůtku zastrčila zvonek. To s tím děvčetem bylo už dávno, dneska se takové věci nemohou stát.

A co taka Anka. Ta pry da každemu. Je taka poh lupava, přes plot skočí za synkem, jak na ňu piskne. A Polda, vzala se hromotluka Berta, šuška ju se děvuchy, jake to s nim těžke musí měť.

„Tak pro kobzole jste přišly! To by chtěl každý, všude jsou děcka, všude je třeba jídla!“ zhruba se rozkřikl mladý Foltys, pán, sotva dostal majetek, už umí panovat, už se umí vyvyšovat, myslela si Štefka, kolik mu asi je, už hodně, možná pětadvacet, dost, školu má též... pyšný, to on je.

„Tak pojď, naber...“

„Zaplať panbuček.“ Štěpa se nepatrně ukloní a pátrá po koši.

„Ale jenom do té loktuše, zítra, až práci odvedeš, dostaneš víc.“

Nabírala jeden po druhém, brambory větší, čisté, nenakopnuté, sedlák stál za ní, ohlédla se. Ve sklepě bylo šero, kamenná dlažka vlhká. Ticho, jen jemu v hlavě harašilo všelijakými myšlenkami. Sehnul se, potěžkal loktuši.

„Pro dnešek musí stačit.“

Když jí náklad vracel, zavadil prsty o její živůtek, ucítila přesně ten dotyk, ale určitě to naschvál nebylo, přesto se podívala ke dveřím, pokročila, ale on stál před ní, neuhnul.

„Mama čekaju,“ hbitě se vyhnula postavě, měla ji proti světlu, stáli už chvíli, byla trochu oslepená, za tu dobu přeletěla moucha od nich ke vchodu, už tam je, letí do světla na schodech, mladý ještě stojí a Štefka už vynáší poloprázdnou loktuši na světlo boží. Jakýsi mráček zastřel slunce, slunce v očích ženy, venku je ho plno.

Matka změřila loktuši: „Viac jsi něuněsla? Ja bych ti...“, zvedla výhrůžně ruku, ale ruka klesla před Foltysem, vycházel ze sklepení.

„Tak zítra do ostí, Štěpo, jak jsem řek, do řepy k vodě!“

Štěpa ví, je to hodný kus od vesnice, široko daleko žádné stavení, niva Odry je tu rozlehlá, rovná, pole od dědiny oděluje háj kolem struhy, do vsi se dohlédnout nedá.

„Musi to byť, mamó?“

„Zas pyskuješ?“

Do ostí, do ostí..., domů se jde hůř, kotníky netančí, nůše se pronáší, v ústech sucho...

„Mama su mrtvi, Františku, mamka umřeli, střeva se jim zauzlily,“ vzlyká Štěpánka.

Hudba frézek, bicí kladiv a pil, šepot koštěte.

„Mama?“ vyštěkl František.

„Ve špitale ich něvzali, že to nic něni, ale v noci... oni v noci umřeli.“

Štěpánka všechno vyklopila, nepláče, zvědavě si prohlíží zámečnickou dílnu a zároveň pokukuje oknem na dvůr, který zametá kluk jejího stáří.

Franta položil klíč, zase ho uchopil a dotočil matku na ose upevněné v centrovače.

„Měla jsem něskaj strašny sen..., Franto, strašny...“

„Na sny nevěřím.“

Franta ukládá náradí, pomalu, postupně, klíče, dráták, olejničku, věnečky se stříbrnými kuličkami do promaštěných škatulek. Nerozloučil se s mamou dobře, chtěla...

„Ty peníze jsem jim měl dát.“

„Je, to su pěkne věnečky, možu se vzat?“

„Nehlupni, kuličkové ložiska, nemáš to na nic.“

„Ale su pěkne.“

Franta si soustředěně čistí ruce pucvolem.

„Byl o mamě..., řekli mi: Do roka se pro jednoho z vas přidu... Pro mě ni, enem ni pro mě, křičela jsem. Oni přijdu pro tebe, Františku, byls jejich miláček... Ale ty se nědaj, něchud...“

František se vzbouřil, nedal se, neodešel. Prsty mu ve fabrice vzalo, na den a rok po smrti matky. Štěpánka si oddychla. Ruku mu odňali, nejdřív po palec, potom po zápěstí, nakonec po loket. Chyběla mu celý život.

Nechyběla. Rukou měl, co jich jen chtěl. Každá uměla něco, tkaničky zavazovat, knoflíky přišívat, těsnění měnit kde jen bylo, písek osívat, cihly nosit, kola centrovat, bicykle dělat – ze starých nové.

Vždycky použil tu správnou, jedinou, pořádnou chlapskou ruku. I do vítkovické drátovny se ještě vrátil, z vůle šlechtetných protektorů. Německy se nenaučil, možná nějakou makarónsky pojatou básničku...

Ostí

Štěpánka se chystá do ostí.
Jde sama, je po dešti, nikdo by teď do ostí nešel. Pol-
da určitě žene krávy, Johana stojí u stavu; z rozbitých
punčošek, z hader stokrát praných budou pestré tepichy.

„Tak jak Polda, Johano? Jak po slubu?“

„Musi to bolet, to chlopske přirození je mocne, Štěpo.
Křičela, vzdychala, všeci to slyšeli, ani ja jsem němohla spať,
chtěla jsem na ně isť, bylo mi ji luto...“

„Tak to přece robili...“, zamýšlí se Štěpa.

„Bez teho to nějdě, každý chlop to po robě chce“, zapojila
se Josefa a vytahuje ze zástěrky hřeben. Tváří se zkušeně, ale
se zaječím pyskem moc zkušeností nepobrala.

„A včil?“

„Aji včil...“, potvrzuje Johana.

Josefa se zvědavě zasní: „Ty to slyšíš?“

„Ale nevim, aji se kočkuju někdy, vykřikuje, směje se,“
rozumuje Johana a nechává si rozčesávat těžký tmavý cop.

Polda, Apolena, dostala za muže Berta..., dělá v kamen-
lomu.

„Strach z něho ide, přes pysk šlic jak z rubaňa..., odskoči-

lo raz a bylo. Kera by se ho vzala...“ s lítostí se nad osudem sestry zamýšlí Johana.

Polda, silná Polda, teď žene krávy, ale už dlouho nebude...

„Už pujdu do svojeho, maju skoro vybudovane,“ pokračuje Johana. Konec služby. Pani z ni bude...

„Až ja budu pani, robit to s chlopem něbudu. Určitě něbudu.“ Štěpa slyší mamu, rychle uzluje mašli a už jí není.

Do ostí. Musí se do ostí, brambor je třeba.

Štěpánka jde, v ruce otku, v kapse gagaly. Je na hrázi, rybník se čeří, vrby se naklánějí nad vodu, jen se vyvrátit.

Dlouhé větve jako stařenčiny dlouhé sukně. Prostá přirovnání jdou Štefce hlavou, prostá, jak jednoduché je životí, najíst se, neumřít, nedostat souchotiny...

Stařenka umřeli.

„Pry ich zabili tvoja mamka s tatku,“ zlomyslně dorývá Josefa.

„Ty temu věříš? Pravda to něni.“ Štěpa postavila na zem koš a nožem vyřízla pampeliškové mlíčí.

„Pry ich dluho ukryvali..., ale ja vim...“ smířlivě přihazuje Johana. Také ona sbírá housatům. Všecky tři jdou po cestě a prohlížejí příkopy.

„Ale, děvuchy..., stařenka pry šli do Viktora, tak ich nikdo něhledal...“

„To ani něřekli, kaj idu, taci staři?“ Josefa se ráda rýpe v cizím neštěstí.

„Nevim, ale dluho se něvracali..., potem ten smrad, taky

sladky..., mama hledali, kde kera kočka scipla, až ich našli v komurce...,“ brání Štěpánka.

„Ale lude povědaju...,“ přidává Johana. Proutěný koš má už skoro plný, sedá si pod třešeň.

„Zabiti něbyli, jak lude pravja, umřeli stařenka...“

„Pry se u vas furt hadali,“ nemůže se nasytit Josefa.

„Pravda, hadali se s nimi mamka i tatka, hadali se furt..., ale čemu by jich zabijali, tak milo bylo u nich... a staříček...“

„Staříček byli hrbati, Štefko, maš štěstí, že si rovna.“ Josefa je ráda, že není sama, na kom je vidět vada.

„A ty, Josko? Rovna si, ale..., něbudu ti připominat, každy to vidi...“ Štěpánka se lehce dotkla svých rtů, „staříček byli trochu na řbet, hrbati, však viš, i Pepa je hrbaty, mama říkaju, že to ma od tych cihel, co s nim nosili na břuchu při stavbě.“

„Od cihel ni, spiš po staříčkovi...“ přemýšlí Johana.

Sedí všechny tři a vychutnávají si chvilku volna, nikdo je nevidí, mohou si odpočinout.

„Abys aji ty neměla hrbate děcko...,“ zase štychá Josefa.

Štefka si jenom povzdychla a uhnula: „Ani staříček už něsu. Dobili se u ohňa, brzo bylo po nich,“ říká.

Hrbaté děcko jí uvízlo v mozku.

Za rybníkem je lesík, pás lesa s vyšlapanými cestíčkami. Jsou jako zametené, bez šišek, bez klestí.

Zaplatit se musí nebo odpracovat. Běda si něco vzít...

Po cestě jde kůň. Nejde, běží, je sám, černý, lesklý, pohazuje hlavou, frká. Štěpánka strne. Opře se o kmen do vysoka

obraného smrku, srdce jí tluče ve spáncích, tváře zčervenaly. Kůň se blíží, i psa by se lekla, kůň je velký a statný, už je u Štěpánky, ta se schovává za kmen, kůň natahuje hlavu, Štefka se točí kolem kmene, nablízku nikoho.

Vzápětí kůň odkluše, pohazuje radostně hlavou, protože je s ním jeho bůh, je určitě tu, někde udává povely, vidí i Štěpánku, možná na ni čeká, koňský bůh, vševědoucí, rozhodující o osudech koní i Štěpánky, která jde sama na ostí s otkou v ruce, se zelenými jabčaty v kapse fěrtošku, bosa.

Ještě chvíli Štefka stojí, v ruce drtí suchou kostřičku četnyky, utekla by, nejraději by utekla, ale kam, k matce? Nejradši ke stařence, ale ta už nežije, byla zabitá...?

Štefka jde dál, prochází lesem, ruka ve výši pasu jede mlázím, je mokrá. Štefka slyší boží hlas, dává povely, volá, ujišťuje, jsem tu, opravdu; za chvíli zase spatří koně, běží tryskem a rovnou ke Štěpánce.

Není možné se zachránit, rychle zpět ke kmeni, dívka zavírá oči, objímá strom, kůň se vzpíná daleko před ním, ukazuje Štěpánce svou krásu, sílu, mám tě, Štefko, mám, říká ve se, odhaluje zuby v úsměvu, bůh ho nechává, bůh to chce, dělá mu dobře Štěpánčina hrůza, možná ho naplňuje rozkoší, Štěpánka myslí na mouchu, ta letí sklepením ke vchodu, osvobozuje se, mívá pavučiny...

Štěpánka nemůže udělat krok, stojí před ní kůň, statné zvíře ovládané radostí a bohem, jednou ji možná dostane...

A zas je kůň pryč, děvče musí z lesa, musí na pole, je tam plno ostí, bude ho vypichovat otkou, bože, už měla dávno dělat, zatím se krade lesem a bojí se koně. Rozběhla se, hnědé

copy jí tlučou o záda, otkou mává, vzpírá se o ni v křečovitých gestech, jako by se odrážela od vzduchu, ale ten je lehký a voňavý, opřít se o něj nedá. Už je z lesa, před ní je rozlehlé pole řepy, řádek vedle řádku a ostí, všude ostí, plno.

Štěpka je sama, nezmůže to množství, pořád má něco proti sobě, pořád ji něco ohrožuje, leká, kam se podít, kam utéct, komu na rameno hlavu složit... A na kopci, tam, kde končí pole, ten kámen... obrovský kámen, lidé se mu radši vyhnou, než by měli přejít kolem, už za světové vojny tam strašilo, dýmilo se, ale ohně nikde, hlasy, ale sotva se člověk přiblížil, ticho, nikde nikdo, prý socialisti z Ostravy, jací socialisti, strašilo tam a pořád straší, půda bývá rozrytá, havrani tam krákají, s kamenem nikdo nepohne...

Husí kůže pokryla paže, Štefka se otrásla, rychlými pohyby vypichuje ostí, jedno po druhém, sem tam se narovná, pohlédne k slunci, pěkně připaluje, beztoho bude brzy pole-dne, neví, je samá piha.

„Kropenata Štefka, kropenata Štefka,“ volala Hedva, ale jen jednou.

Pepa jí za to ustříhl cop, Franta povzbuzoval. Oba Štefčini bratři se podíleli, ustříhl hrbatý. A schytl! Ale to už je dávno.

Zvykli si a o pihách se od té doby neví. Ani dnes nemá zrcátko, vidí jen špinavé nohy a ruce, bláto je chladivé, neví, že hlína je čistá, že by svýma nohama poctila každého, kdo by chtěl polibkem vzdát úctu člověku, ví o Ježíši, umýval nohy starcům, ví to ze školy, ale své nohy v účtě nemá, přivede ji do rozpaků každý, kdo o ně jen pohledem zavadí.

Stařenka měli sukně až na boží zem, nohy zakryte cele a bile jak tvaroh.

To slunce, Štěpánce hoří tváře, ruce má jako v ohni až k loktům, sem tam chytne ostí, jeho listí se brání drobnými vpichy, ranky ji pálí, hlína odporně přisychá k prstům, ruce jsou suché, kůže šustí, bože, co ten můj nos, Štěpa přehodí horní sukni přes záda, schová obličej, přidřepne a vězí v řádku řepy jako hromádka suché natě, dřepí, vytáhne jablíčko, zelenou gagalku a saje, saje syrovou šťávu, ústa se jí křiví, vysaje a plivá dřev do řádku na obschlou krustu hlíny.

Studánka, studánka na kraji lesa..., napoví žíznivé tělo, Štefka vyskočí, přidržuje sukni nad hlavou a dlouhými skoky míří ven z řádků, jen tak ve spodnici, ještě se ohlédne, zaměří, daleká bříza mezi smrky nad hrází ukazuje směr, až k ní běží Štěpánčin řádek, děvče utíká, sukně padá z hlavy, ze zad, ještě pár metrů a vyběhne z lánu k lesíku, ke kameni, čím víc se blíží, tím jsou nohy pomalejší, myšlenky a srdce rychlejší, ale už za malou chvíli noří ústa do chladné vody, překotně hltá, přehodí otku do levé, utrhne kapraď a zpět, rychle, rychleji, srdce to umí, je mladé a dychtivé.

Štěpánka se ostražitě rozhlíží, pole nebylo, leží před ní široké, daleké, položené s kopce jako koberec. Vyrýpne ořech pupavy, vezme ho s sebou i s pichlavým věncem listů a ohlédne se vzhůru.

Proč se zachvěla, proč se najednou bojí, vždyť toho koně zná, stačí se schovat za kmen, ale kde je kmen, nahoře háj, pod lánem les, všude jen řepa, blíží se k ní bezstarostným

cvalem kůň, teď Štěpánku zabije, už se vztyčuje, zvedá kopyta, frká, ocas vzhůru, tančí na dvou...

Ale to už Štěpánka vbíhá do řádků, letí, šlape po řepných listech, ty lehce křupou, slunce se při tom zatahuje, tmí se, ale je ticho, Štěpánka to vzdává, padá do řepy, sukni navyklým gestem přehrne přes hlavu a záda, vypadá jako hromádka natě, splývá se zemí, není ničím, než kopečkem v poli, otku přitáhla pod tělo, nedej bože ji ztratit, domů by nemohla.

Vzpomínka na matku ji zatížila.

„Měla sem vas něchať bravkum zežrat.“

Štefka dřepí a ulehčeně vzdychla, nic se neděje, slyší jen lehké ševlení v listech, řapkání, tak nechodí kůň, tak prší...

Taky že se rozpršelo, malounko, přeprška, Štěpánka shazuje sukni, vstává, uhlazuje záhyby už vlhké, narovná záda, ohlíží se po zvířeti, není tu a Štěpánku svléká déšť, lepí se na košili, odhaluje tvary ramen a prsů, dívka je konečně poražena, mají ji tam, kde ji chtěli mít, v samotě, bezbranou, opuštěnou, připravenou.